

1944, 21. březen. Londýn. — Záznam projevu V. Noska v plenární schůzi Státní rady. Komunistický poslanec kritizuje nedemokratické zásady, které ve své zprávě o přípravách dekretu presidenta republiky o národních výborech vyhlásil ministr vnitra dr. J. Slávik.

12. března t. r. vydala čsl. vláda prohlášení k občanům republiky Československé.¹ Považuji toto prohlášení vlády za velmi významné a závažné. Tímto svoláním vláda vyhověla také žádosti Státní rady, aby po všech úspěších na mezinárodním poli věnovala patřičnou pozornost organizaci a vedení boje na území republiky proti okupantům a zrádcům. Je to první oficiální krok naší vlády jako vlády válčícího státu, jímž se vláda chápe úkolu býti iniciátorem a organizátorem rozhodujícího boje na domácí půdě. Vítám tento čin vlády, zejména to, že vláda ve své proklamaci klade zvláštní důraz na jednotnou organizaci a vedení celého národního odboje v zemi pomocí národních výborů v místním i širším měřítku, dále že vyzvala lid doma k budování ozbrojených družin a partyzánských oddílů, k zesílení sabotáží, ke změně dosavadního trpného odporu v činný, který má být stupňován až ku všenárodnímu ozbrojenému povstání proti cizím okupantům.

Podle mého názoru vláda přišla s touto proklamací v nejvyšší čas. Den ze dne s radostí sledujeme jak sovětská vojska drtí německé bandy, rozbíjí jejich divise a jdou nezadržitelně kupředu. Jsme svědky vzrůstající paniky v satelistických státech, obsazení Maďarska Němci ukazuje, jak rychle roste politická krise na celém Balkáně. Situace na válečných frontách nám ukládá, abychom na základě poselství presidenta republiky a svolání vlády v organizování boje na domácí půdě postupovali ještě rychleji a důsledněji. Nejde již jen o rozhlasovou propagandu. Jde o praktické prostředky k vedení boje. Jde o to, aby byli připraveni lidé, zbraně a vše co je k vedení boje doma potřeba.

V takovéto situaci nabývají obrovského významu také všechny přípravy pro přechodné období po zlomení moci okupantů. Jsou to opatření ústavně-právního charakteru, jakož i opatření prvé pomoci. Pan ministr nám přednesl některé zásady připravovaných dekretů pro přechodnou dobu. Sdělil, že jsou to zatím návrhy jen jeho ministerstva a nikoliv vlády. Rozhodně však by bylo lépe, kdybychom znali k navrhovaným opatřením stanovisko vlády. Tento postup se zdá jednodušší, ale naopak celé jednání o těchto velice důležitých věcech jen ještě prodlužuje.

Širokou národní frontou čsl. lidu, která se v boji za osvobození vlasti vytvořila, chceme docílit urychlené porážky nepřítele a pak, aby přechod od okupačního režimu k novému životu, překonání důsledků okupace a války, znovubudování státu, zajištění zásobování obyvatelstva, zajištění chodu výroby, dopravy a administrativy probíhal pokud možno hladce a organizovaně. Proto se už všechna přechodná opatření musí hned od počátku ubírat cestou vskutku demokratickou, to je za aktivní účasti nejširších vrstev čsl. lidu a v jejich duchu a musí být prováděna politickými skupinami a lidmi, kteří oddanost k národu a republice všestranně osvědčili v národně osvobozeneckém a protifašistickém boji a to jak před Mnichovem, tak i po něm.

Prostudoval jsem si návrhy ministerstva vnitra pro přechodnou dobu a musím konstatovat, že jsou v naprostém rozporu s tím, co jsem právě uvedl a že by narazily na nejrozhodnější odpor lidu doma. Vezměme si ku příkladu návrh chystaného dekretu o národních výborech. K problému národních výborů jsem již jednou mluvil ve schůzi Státní rady při projednávání odpovědi na poselství pana presidenta. To jsem ovšem tehdy ještě neznal názory ministerstva vnitra. Duch i formulace návrhu ministerstva vnitra mne přesvědčují, že podle pana ministra národní výbory se nemají stát skutečnými orgány moci a veřejné správy v celém přechodném období, nýbrž, že podle pana ministra mají být více orgány pomocnými, poradními. Ministerstvo vnitra navrhuje, aby národní výbory měly jinou funkci v dobách organizování boje, jinou v době převratu a zase jinou, až se vláda bude moci ujmouti plně řízení věci ná-

¹ Viz dokument č. 12.

roda. Dále, že Zemské národní výbory převezmou ve svých územích spoluodpovědnost za vedení vládních a správních věcí do doby, dokud na území republiky nebude se moci ujmouti vedení zákonná vláda československá. Jakmile bude jmenován zemský president, národní výbor má působiti jako poradní orgán zemského presidenta. Okresní národní výbory mají převzítí jen funkci okresních zastupitelstev a funkci okresní politické správy jen, dokud nebude ustanoven správce okresního úřadu. Místní nár. výbory podle návrhu ministerstva vnitra mají fungovat dokud nebudou učiněna příslušná opatření okresním úřadem. Nemohu souhlasiti s takto formulovaným návrhem, který nevychází z národní revoluce, nýbrž převážně z byrokratického státního aparátu.

Podle mého názoru národní výbory, které se tvoří nyní tajně, mají za úkol organisovati a vésti boj až do vyhnání okupantů na domácí půdě. Druhá etapa úkolů nár. výborů spadá do doby zhroucení se a vyhnání okupačních sil. V této etapě bude nutno nár. výbory voliti veřejně a na široké demokratické základně. Uvědomme si, že státní aparát a veřejná správa budou po vyhnání okupantů rozrušeny a že bude nutno budovat aparát nový jak ve smyslu věcném, tak osobním. Národní výbory jako orgány moci a veřejné správy musí býti vybudovány všude, ve všech místech a jejich funkce končí až po usnesení řádně zvoleného Národního shromáždění. Národní výbory mají své funkce vykonávat pod vedením a kontrolou vlády. Chci zdůraznit, že právě stanovisko v otázce národních výborů a jejich kompetence je kriteriem, na kolik existuje dobrá vůle provádět výstavbu osvobozené republiky skutečně demokratickou cestou za účasti nejširších vrstev lidu a v duchu lidu.

Chceme, aby národní výbory své funkce vykonávaly pokud jde o přechodné období pod vedením a kontrolou prozatímní vlády a byly jejími orgány.

Zemské národní výbory, z nichž vyjde prozatímní Národní shromáždění, převezmou plně funkci zemských zastupitelstev a zemských úřadů. V přechodném období nemá býti žádného zemského presidenta, nýbrž jeho funkci bude vykonávat předseda zemského národního výboru. Zemský národní výbor nemá být tudíž v přechodném období žádným poradním sborem zemského presidenta, nýbrž výkonný orgán vlády.

Okresní národní výbory mají převzítí funkce dřívějších okresních zastupitelstev a okresních správ a po celou dobu přechodného období má fungovat okresní národní výbor v čele se svým předsedou a ne tedy jmenovaný správce okresního úřadu.

Také místní národní výbory mají fungovati po celé přechodné období a ne jen do doby, dokud se to bude líbiti okresním úřadům. Představuji si to tak, že nejdříve budou provedeny volby presidenta a Národního shromáždění a toto pak rozhodne o dalším řízení veřejné moci a správy. To již bude prováděno vládou, vytvořenou na nové základně, vládou lidu, ve které budou jistě především národní bojovníci z domácího prostředí.

Myslím, že jsme zajedno, že až do ustavení řádně zvoleného Národního shromáždění vstoupí ihned po porážce nepřítel v platnost stará ústava ČSR, která však musí být změněna a přizpůsobena v první řadě úkolům přechodného období a to nejen pokud jde o národní výbory.

Mluvím-li o orgánech moci a veřejné správy v přechodné době, to jest o národních výbo-
rech, jest samozřejmé, že v čele těchto orgánů stojí president republiky a jím jmenovaná prozatímní vláda.

Nechci mluvití podrobně znovu o úkolech národních výborů v přechodné době. Zmínil jsem se o nich ve schůzi na počátku mé řeči vzpomenuté. Chci však zdůrazniti, a to souvisí s dekretem o úpravě poměru státních a jiných veřejných zaměstnanců, že jedním z úkolů národních výborů má býti budování nového demokratického státního a veřejného aparátu, očištěného od všech zrádných, nespolehlivých a protidemokratických živlů, jakož i budování demokratické armády, vedené důstojníky, kteří se osvědčili v boji doma i za hranicemi a projevíli důsledně demokratické smýšlení.]

Pokud jde o ústavní dekret o obnovení právního pořádku, považoval bych za nutné, aby přípravné práce pro přechodná opatření ústavně právní vycházela především z těchto zásad:

Měl by být připraven dekret, kterým by byla vyhlášena suverenita ČSR na celém předmnichovském území. Připravit vyhlášení, že zákony a nařízení vydané na území Československa v době od Mnichova, včetně zákonů a nařízení t. zv. druhé republiky, neplatí a že vstupují v platnost zákony a nařízení předmnichovské, pokud nebudou zaměněny zákony a nařízeními přechodného období.

Za velmi důležité považují přípravu změn ústavy, které si vyžádá přechodné období. Jmenoval jsem již národní výbory, nutné zásahy do hospodářských a majetkových poměrů, jak jsem již o nich mluvil ve vzpomenuté schůzi, a také zásahy o potrestání viníků a válečných zločinců. To se týká také Němců a Maďarů, pokud se provinili proti republice, poněvadž chceme na konci této očištné akce mít republiku jako stát národní a slovanský. Myslím, že mají být potrestáni všichni Němci a Maďaři, včetně vypovězení z republiky a konfiskací majetku, kdož aktivně pomáhali Hitlerovi a Henleinovi, či maďarským okupantům a tak se dopustili velezrady proti republice. Ti Němci a Maďaři, kteří proti republice se ničeho nedopustili, mají mít možnost, aby se rozhodli odejít za hranice anebo v Československu zůstat. Zde ovšem vláda musí rozhodnouti o každém individuálním případě. Naproti tomu aktivní účast našich Němců a Maďarů na protihitlerovském boji zaručuje těmto právo na čl. státní občanství. Vůbec celou akci očišťovací bude nutno prováděti za aktivní účasti našich německých a maďarských antifašistů.

Jsem toho názoru, že pouze takto zhruba nadhozené návrhy dekretu nedávají podklad k jejich řádnému projednání v politickém výboru. Nemají-li nastati zbytečné průtahy, pak by bylo nejlépe, aby ministr vnitra předložil k projednávání návrhy dekretů již projednané vládou. Kdyby však Státní rada rozhodla, že takto zpracované dekry mají se projednávat v politickém výboru, pak je podrobíme dalšímu důkladnému rozboru.

SÚA Praha. SR-L, plenární schůze, příloha k zápisu XVI. schůze ve čtvrtém zasedání. Koncept.

[14]

1944, březen. Čechy. — Článek ilegálního komunistického časopisu „Předvoj“¹ o úloze dělnické třídy v národně osvobozené boji a o jejím poměru k celonárodnímu hnutí odporu proti fašismu.²

Národní odboj a dělnická třída

Mezi dělnictvem, a to mezi jeho značně uvědomělou částí, setkáváme se často s projevy nedůvěry k národním heslům, někdy i s rázným odmítáním programu boje za národ a vlast. Dělník má živě v paměti, že národních a vlasteneckých frází s oblibou používaly živly dělnictvu nepřátelské k oklamání širokých vrstev lidu. Ke vzpomínkám na minulost druží se obavy, aby podobné živly i v budoucnosti nevyrukovaly s „velevlasteneckým“ kraválem, s národními fangličkami, třeba s hesly připojení Lužice, Kladska či Berlína k ČSR a nesnažily se tím strhnout mohutné hnutí lidové nenávisti proti utlačovatelům úzce nacionalistickým, šovinistickým, imperialistickým směrem.

Proto se objevuje místy volání, aby dělnictvo ignorovalo národní hesla a proti národnímu programu postavilo svůj dělnický program boje proti fašismu a kapitalismu. Má dělnictvo

¹ Ilegální časopis odbojové skupiny Předvoj řešil závažné a ožehavé otázky dělnické třídy a odbojového hnutí v podmínkách okupace. Vycházel od března do října 1944, kdy zanikl zatčením svých redaktorů a spolupracovníků. Vyšlo pouze 8 čísel. Patřil k nejvýznamnějším ilegálním časopisům v českých zemích vedle ilegálního Rudého práva a Moravské rovnosti, jejichž význam doplňoval a znásoboval. O ilegální skupině Předvoj viz dále poznámku k dokumentu čís. 30.

² Autorem článku byl K. Hiršl.